

ban elhaltakat, és hová a dögvészben elhullt marhákat? Mivel kevés volt a Délvidéken az orvos (azok is idősek voltak), a papok gyógyítottak és néhány asszony, akik nem félték a járványtól. „Bábolnai Tiszai Morvai János plébános Úrnak többszöri javallata ezen cholera azaz Epekörság meggyógyítására fogatosnak találtatott, hogy minden Helységben a népességhez képest elegendő számú asszonyok választassanak, kik ember társaikhoz vonzó szeretettől is hajlandók a szenvedőknek segedelmet nyújtani” – írja 1831-ben Mészáros Antal helybeli alszolgabíró.

Virág Gábor könyve nemcsak a kishegyesi helytörténet számára közöl gazdag dokumentumot, de a vajdasági magyar helytörténetek sorában is jelentős.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

PÁRHUZAMOS PRÓZAVILÁG

Vickó Árpád (ford.): *Jedina priča* (=Egyetlen történet). Vajdasági magyar írók prózaantológiája 1990–2000. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2003

„Mert egyetlen ez a történet. Szörnyűbb mint az én kétségeim, a keresés és belenyugvás közti ingadozásom, rémítőbb mint a magányba múló éjszakák, amikor hallani a test öregedését.”

(Lovas Ildikó)

Kerek húsz év telt el azóta, hogy szerb nyelven utoljára – antológiaszervezői törekvéssel – kötetben jelent meg egy válogatás a vajdasági magyar elbeszélőktől (Neobičan poklon = Különös ajándék, Matica srpska, Novi Sad, 1963). Pedig azóta – az irodalomban, de a „valóságban” is – igen sok, akkor nem is sejtett változás ment végbe, egyebek között az is, hogy az akkori gondtalan Konstitutív Többségek közül számosan (félig láthatatlan) kisebbségekké váltak az egyes új államközösségekben, hogy a Balkánon a „többségi” és a „kisebbségi” viszonyt ismételten átforgatták, de a vajdasági magyar irodalom számára, vagyis a délszlávoknál (ezen *államalkotók* mindegyikénél, hogy az Isten áldja meg!) való recepciója szempontjából csupán annyi „változott”, hogy időközben még *láthatatlanabbá* vált. Ha a nyolcvanas évek végéig még létezett is – mindenféle különböző ideológiai és „provinciális” korlátozás, valamint a legkülönfélébb politikai, „rokoni” és közpertszerüségi megítélés mellett – a kölcsönös fordítás viszonylag rendszeres és államilag ösztönzött gyakorlata, a kilencvenes évekre ez teljesen eltűnt, és mindenki csak a saját

szögletében kuporgott, fenségesen ignorálva Azt a Másikat. A dolgok természeténél fogva (bővebb nyelvismeret) a „kisebbségnek” még volt betekintése abba, hogy mit írnak a „többség” nyelvén, de fordítva ez semmiképpen sem mondható. A jelentősebb és két nyelven már korábban nyilvántartott vajdasági magyar szerzők körül egyedül csak Végel László őrizte meg úgy-ahogy a szerb nyelven való közlés folyamatosságát, minden más csak némely folyóiratban szórványosan előforduló esetre szűkült le. Ilyen értelemben érdemes megemlítenünk az új magyar prózának (nemcsak a vajdaságinak, hanem az „anyaországainak” is) azt az igen ösztönző válogatását, amelyet Vickó Árpád készített a régi Rei folyóirat talán utolsó számába, valamint azt a különkiadást, amelyet az Ex Symposion folyóirat jelentetett meg – amely körül, s a hírneves előd nyomdokain fiatal, friss „költők, írók & egyéb menaszéria” gyűlik össze (Milan Đorđević megjegyzése) –, és amely a szerb közönségnek lefordított válogatást kínál mindabból, ami ezen a sajátságos szintéren új és érdekes, még ha csak útmutatóként is a további kutatáshoz és fordításhoz. És mi történt? Egy nagy semmi. Elég annyit mondani, hogy alulírott volt az *egyedüli* – ha csak nem tévesztett valakit szem elől –, aki ismertette a kiadványt, s ebből is látszik, meddig jutottunk *az öntelt ignorálás gyakorlatában*, amely annál inkább nyomorúságos és elkésztítő, mert még csak valamilyen „rosszhiszeműség” sincs mögötte, csupán a kritikus *mainstream* banális tudatlansága, tehetetlensége és érdektelensége mindennel szemben, amiben nem ismeri fel a kéz kezét mos stratégia valamelyik lehetőségét. Valamilyen srácok, magyarok, ismeretlenek és pénztelenek, akiknek legalább a fele szegedi–pesti egyetemista-gastarbeiteri emigrációban alkot – ugyan már, ki bfbelődjék velük?!

A kilencvenes évek prózájára összpontosító *Egyetlen történet* értékes gyűjtemény, amely betölthet legalább néhány rést az „elmulasztott anyagból”. Meg kell jegyezni, hogy maga a válogatás, sajnos, nem teljesen Vickó Árpád munkája – azé az emberé, akivel nehezen kelhetne bárki is versenyre mindkét Színtér ismeretében –, hanem „a Forum szerkesztői” jegyzik, s ezért is szenved a Tekintély előtti fölösleges hajlongástól: a válogatás például Herceg Jánosnak az elbeszélésével kezdődik, aki a XX. századi vajdasági magyar irodalom kétségtelen klasszikusa, ám semmilyen szempontból sem illik abba az időszakba, amelyre az antológia korlátozódik. . . . Más példáját is találjuk a Korhadó Kompromisszumnak, de az *Egyetlen történet* így is igen ösztönző kalauz az itteni magyar nyelvű elbeszélés kifejezési lehetőségei és tematikus, stilisztikai és szenzibilitásbeli tagolódásában a múlt század alkonyán (*by the way*, és az értelem alkonyán Pécstől délre!). A még mindig rendkívül tevékeny kortárs „bárdok” (Németh, Brasnyó) művei mellett a kötet fő anyagát a híres Symposionnal fémjelzett nemzedék prózája képezi (érdemes kiemelni Tolnai Ottót rendkívüli „fellinis” prózai medálját és Végel László narratív és esszészertű

diskurzusának a sajátságosan komor keverékét), egészen a középnemzedék kiváló írónőiig, például Juhász Erzsébetig és Harkai Vass Éváig, akinek a minuciózus lírai-realista prózája talán a legkellemesebb meglepetés az antológiában. A kötet utolsó oldalai egy helyenként briliáns elbeszélőnek, a szabadkai Lovas Ildikónak jutottak (szül. 1967-ben), akinek a műveit SÜRGŐSEN le kellene bővebben is fordítani, továbbá *tour de force*-ként két elbűvölő topolyai „partybreakernek”, a hetvenvalahányban született Szerbhorváth Györgynek és Virág Gábornak, alias Aaron Bloomnak. Szeretném, ha valami hasonló létezne a szerb irodalomban is! *Az Egyetlen történet* egyetlen fogyatéksége éppen abban van, nem győzőm eléggé hangsúlyozni, hogy nem szentelt nagyobb teret a *neosymposionista* nemzedék szerzőinek.

A Forum jól tette, hogy kilépett a belső kommunikációjú exkluzív kisebbségi gettóból (amit *on regular basis*-ként kellene gyakorolni, nemde?), és egy Párhuzamos Prózavilágot próbált bemutatni az önelégült „többségnek”. Nos, ha ez a válogatás is süket fülekre talál, mint az előzőek, az nem róla fog árulkodni, hanem e csásrinak a „levantei” természetéről, amely lusta bármit is észrevenni, ami nem hoz neki kézzel fogható napi hasznot. *Az esztétikai haszon* itt, persze, nem számít – egyáltalán ki hajol még le az aprópénzért?!

Teofil PANČIĆ

KARTAG Nándor fordítása

A Vreme 2003. június 26-i számából

SZOCIOLINGVISZTIKAI KUTATÁSOK A NYELVCSERÉRŐL

Borbély Anna: *Nyelvcseré. Szociolingvisztikai kutatások a magyarországi románok közösségében*. MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya, Budapest, 2001

A vajdasági magyarság számára is rendkívül érdekes témájú monográfiát jelentetett meg Borbély Anna, az MTA Nyelvtudományi Intézetének tudományos munkatársa. Mivel a vajdasági magyar beszélőközösségek egyes csoportjainál is a nyelvépülés és a nyelvcseré folyamatának egyéb jelei mutatkoznak, nem éréktelen megtudni, amit a nyelvcseréről az élőnyelvi vizsgálatokkal foglalkozó kutatók feltártak.

A nyelvcseré és a vele rokon jelenségek vizsgálata a szociolingvisztikai kutatások egyik legizgalmasabb és viszonylag kiművelt területe. Könyvének bevezető fejezetében Borbély ezeknek a kutatásoknak rövid áttekintését adja, valamint a nyelvcseré fogalmát és társfogalmait definiálja. Rendszeres vizsgálá-